

Tre år med Fabian

af fhv. bibliotekar Birgit Stauning

I *Magasin fra Det kongelige Bibliotek*, årg. 6, nr. 2, 1991, s.39-50 har Jakob H. Grønbæk skrevet en artikel om det såkaldte Fabianprojekt, eller Projekt Handbuch der deutschen historischen Buchbestände og fortsættelsen Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa, hvor bl. a. Danmark kommer ind i billedet.

Grønbæk redegør også for den danske optælling - metode og nogle resultater. Artiklen slutter med spørgsmålet: Hvad får Det kongelige Bibliotek ud af projektet? Svaret er, at projektet har givet os en kærkommen anledning til atter at rette søgelyset mod de gamle samlinger, der rummer en meget værdifuld og i flere henseender unik skat af ældre bøger. Vi får bekræftet vor fornemmelse af, at tysk er det dominerende fremmedsprog her i landet i hvert fald op til 1900, der er projektets slutår. For de udenlandske samlingers vedkommende er over 50 % tysksprogede og/eller trykt i Tyskland. Vender vi os mod de danske samlinger = Nationalbiblioteket, viser det sig, at andelen af tysksproget og tysktrykt (trykt i Tyskland på andre sprog end tysk) er 17.17 %. Her skal vi imidlertid tage i betragtning, at tysk dengang var et meget benyttet sprog her i landet, og at hertugdømmerne hørte til Danmark, men sproget var tysk. Af de 17.17 % tyske bøger (bind) er ca. 11 % trykt på tysk inden for det danske monarki.

Optællingen af Det kongelige Bibliotek blev afsluttet i sommeren 1991. Herefter fulgte optællingen af Universitetsbibliotekets 1. afdeling, der senere blev integreret i Det kongelige Bibliotek som Det kongelige Bibliotek Fiolstræde (KBF). Her rummede den udenlandske samling 113.725 bd., men den tyske andel var kun 48.06 %. Forklaringen kan være, at KBF har anskaffet ret

meget fransk og italiensk litteratur. Desværre lå det uden for projektets mål at fordybe sig i dette emne.

Projektet er nu afsluttet og omfatter ud over Det kongelige Bibliotek, herunder KBF, Danmarks Natur- og Lægevidenskabelige Bibliotek, Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek, Botanisk Centralbibliotek, Kunstakademiets Bibliotek, Sjællands Stiftsbibliotek, Statsbiblioteket, Herlufholms Bibliotek, der er indlemmet i Odense Universitetsbibliotek, og Karen Brahes Bibliotek. I de fleste af bibliotekerne ligger den tyske andel i de udenlandske samlinger, hvad angår litteratur før 1900, omkring 50 %, Kunstakademiets Bibliotek og Botanisk Centralbibliotek dog lidt lavere (38 og 38.6 %). Netop disse bibliotekers fagområder har været stærkt præget af fransk og italiensk litteratur. Botanisk Centralbibliotek har overraskende for en ukyndig optæller en hel del tidlig amerikansk litteratur.

Den danske deltagelse i Fabian-projektet tog sin begyndelse i sommeren 1989, hvor professor Bernhard Fabian rettede en henvendelse til overbibliotekar Erland Kolding Nielsen. Der blev udpeget en dansk redaktionskomitee, der bestod af overbibliotekaren, bibliotekskonsulent, dr. theol. Jakob H. Grønbæk og seniorforsker, cand. mag. Harald Ilsøe. Sidstnævnte udtrådte siden af komiteen. Efter et møde sidst i 1989 sendte overbibliotekaren på professor Fabians anbefaling i marts 1990 en ansøgning til Volkswagen-Stiftung om økonomisk støtte til den danske deltagelse. Den blev bevilget i maj 1990. Så kunne vi gå i gang med arbejdet. Undertegnede blev knyttet til projektet som bibliotekarisk medarbejder.

Vi begyndte vor optælling i Det kongelige Biblioteks systematiske katalog over den ældre udenlandske samling (Moldenhawers katalog). Helt naturligt at kataloger, der er udarbejdet i begyndelsen af det 19. århundrede, tager deres udgangspunkt i teologien som grundlag for alle andre discipliner. Optællingen begyndte derfor med katalog I (teologi i folio-format) og fortsatte med teologi i 4° og i 8°.

Jeg var gået til denne opgave med den indstilling, at her var en opgave, jeg skulle løse, så godt som jeg overhovedet kunne. Katalogerne kendte jeg, men kun til søgning på emner. Det var noget helt andet at få mulighed for at sidde og læse i dem. Opgaven ændrede sig til et dybt engagement. Og denne indstilling holdt ved.

Her sad jeg og svælgede i historie på to forskellige planer. For det første alle de kendte gamle teologer som Luther og Melancton i førsteudgaver. Andet plan var katalogerne, hvis ældste indførsler er fra årene lige efter 1800. Lærde bibliotekarer har siddet og indført titel efter titel med sirlig gotisk håndskrift. Med øvelse og med hjælp fra Håndskriftafdelingen er det ofte muligt at identificere de forskellige håndskrifter.

Inden for den udenlandske teologi repræsenterer reformationstidens skrifter den ældste og værdifuldeste samling. Men overalt i de gamle kataloger gør man vidunderlige fund. Her skal kun fremhæves et par eksempler. I historiekatalogen (kat. 67) fandt vi 943 samtidige skrifter fra 30-årskrigen. Enkelte var på hollandsk, langt de fleste på tysk og ret få på latin. Netop det, at de var på hollandsk og tysk, tyder på, at vi her ofte står over for propagandaskrifter, der skulle kunne læses af mange.

Et andet fund, der ganske vist ikke imponerer ved sin alder, er de mange Tauchnitzudgaver af engelske klassikere. Forskningsbibliotekar Merete Licht har i *Magasin fra Det kongelige Bibliotek*, årg. 7, nr. 4, 1993, s. 29 - 54 i sin artikel "Baron Tauchnitz - en tysk gentleman - og hofdameromanerne" beskrevet denne særdeles spændende samling og dens baggrund.

Ud over Moldenhawers katalog omfatter Udenlandske Afdeling (universitetsbiblioteks-funktionen) flere andre samlinger: Jus, der i 1930'erne blev overført til Det kongelige Bibliotek fra Universitetsbiblioteket i Fiolstræde, rektortaler og skoleprogrammer, fortrinsvis tyske, og endelig disputatser. Sidstnævnte består af to afdelinger, en ældre fra det 16. årh. og frem til det 18. årh. (ca. 7.000). Denne samling har ingen katalog, men er opstillet alfabetisk i kapsler. I den forbindelse er det værd at nævne, at KBF har en tilsvarende samling af ældre disputatser, Søren Lintrups disputatssamling, der dog kun omfatter teologiske disputatser. Det ville være interessant at sammenholde denne samling med Det kongelige Bibliotek Slotsholmens samling og lave en fælles registrant over dem. Søren Lintrups disputatssamling er katalogiseret. Til den nyere disputatssamling, der er delt i filosofiske og juridiske disputatser, er der alfabetiske kataloger.

Ialt er der i Udenlandske Afdeling indtil år 1900 ca. 430.000 bd. De fag, der indeholder mest tysk er: Teknologi og håndværk (57.60 %), Retsvidenskab (56.49 %) og Krigskunst, gymnastik, sport m. v. (54.94 %). Teologi og historie kommer ind som 7 og 8 (begge 53.17 %). De tilsvarende laveste andele af tysk

finder vi i katalogerne over Sverige (5.55 %), Nautik (16.97 %) og Asienkatalogerne (20.64%) .

Danske Afdeling (Nationalbiblioteket) er blevet omtalt som Danmarks hukommelse. Det er et meget rammende udtryk, her er det hele, konger og deres familie, krige, hyldestdigte, ligprædikener over prominente personer, topografi og meget mere. Hvad der imidlertid optog mig mest under min gennemgang af samlingen, var titler om samfundets lavere lag. De kommer frem både i gruppen "topografi" og senere under Danmarks indre forhold. Det har ikke været nemt at være dansker, hvis man var en forarmet bonde, arbejder eller enke med faderløse børn. Slige personer måtte man helst se at få ekspederet videre til nabosagnet. Helt galt var det for vagabonder, tatere, åndssvage, sindssyge og prostituerede. De skulle gerne anbringes i anstalter. Man fristes til at sige "Danmarks hukommelse og samvittighed". Danske Afdeling omfatter ca. 176.000 bd.

Som den sidste afdeling på Det kongelige Bibliotek optalte vi Judaistisk Afdeling, der omfatter godt 20.000 bd. i perioden 1501 til 1900. Samlingen indeholder desuden 50 incunabler, der kan have været trykt i Spanien, hvorfra jøder som bekendt blev fordrevet inden år 1500.

Incunabler er Jakob Grønbæks område, min optælling begyndte med 1501. De ældste hebraica, jeg fandt, var trykt i Holland, men også i Tyskland blev mange hebraica udgivet, især i Frankfurt, Berlin, Hamburg og Altona (der i øvrigt var dansk). Senere blev Wien et centrum for jødisk kultur og dermed for jødiske udgivelser. Som venteligt dominerer tysktrykte titler (ca. 60 %). Men spredningen på andre lande er stor, England, Frankrig, Holland, Italien, Grækenland, Tyrkiet og ikke mindst Polen.

For mig var samlingen "Responsa" en helt speciel oplevelse. De er overvejende trykt i Polen. Rundt om har der siddet rabbinere med en skare disciple, som har besvaret (responderet) de stillede spørgsmål. De fleste udgivelsessteder er mig ubekendte, og indholdet har jeg på grund af manglende sprogkundskaber ingen mulighed for at vurdere. Men alene det, at de små jødiske samfund under meget vanskelige forhold har kunnet holde deres religion og kultur levende, er imponerende. Det kongelige Bibliotek kan med rette være stolt af sin Judaistiske Afdeling, Nordeuropas største, der besøges af videnskabsmænd/kvinder fra hele verden.

Det har været en særdeles spændende og lærerig oplevelse at deltage i Fabian-projektet. Hver eneste af de gennemgåede kataloger har indeholdt bogskatte, som jeg ikke i forvejen havde kendskab til. Det kongelige Bibliotek rummer utrolige rigdomme.

Her har vi kun beskæftiget os med optællingen af Det kongelige Bibliotek, hvor projektet tog sin begyndelse. Mange andre biblioteker er siden blevet gennemgået, og i dem alle er der fundet fine gamle værker.

Som optæller af flere andre biblioteker, f. eks. Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek og Botanisk Centralbibliotek fik jeg som en tillægsgevinst lejlighed til at lære andre biblioteker og deres kataloger at kende. Også det var en oplevelse.

- *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa* vil uden tvivl blive et nyttigt opslagsværk for forskere.